Якщо ви прожили в Америці десять років, то не здивуєтеся, коли я скажу, що мої давні сусіди вже три рази переїжджали до Каліфорнії й звідти назад. Ніде не загріють собі місця. З Нью-Йорка вони виїхали на ферму заради дітей, щоб мали свіже повітря. І нас потягнули за собою. Сподобалось нам, ото й досі живемо на хуторі. А вони не всиділи довго й переїхали до Покіпсі, щоб дітям було до школи ближче.

Я ще таких розпещених дітей не бачила. Все їм дай! Все, що заманеться, має бути! Приходить неділя — їм нудно. їм треба "фан". Замість того, щоб помогти щось у хаті — тату, вези нас на "фан"! Про який "фан", про які такі розваги та виїзди ми колись думали? Але, може, й справді?.. Діти потребують свого товариства, а де ж ти на фермі того товариства знайдеш?

Відтоді ми бачимося рідко, хоч не тратимо одні одних з очей. Я, коли буваю в місті,— неодмінно загляну, хоч на хвилину, як то вони там. Бо коли довго нема листа чи поздоровлення з святами, то так і знай, що наші Вергунівські вже зірвалися з місця й десь у дорозі.

І справді! Один раз послухаєш їх — Каліфорнія чудова, все цвіте круглий рік, а яке повітря! А виноград, а помідори! Куди там, тут такого й за великі гроші не знайдеш. І ніколи не треба думати за теплу одежу. А другий раз — в Каліфорнії неможливо! То тільки здається, що там добре, а для здоров'я зле. Туман той їхній, "фог"... Як вони його витримують? Чоловікові через ревматизм там не можна бути. Та й роботу не так-то легко знайдеш...

— Та ви ж тут свою хату зліквідували, продали! — довелося мені тільки головою похитати.— А тепер як?

— Бо дурні були, то й зліквідували. Тепер у найманій сидимо. Ще хвалити Бога, що меблів не встигли позбутися та добрі люди зберегли...

Холодильника, що звідси везли, довелося там у Каліфорнії покинути... Ще й маму там поховали. Сиділи б тут, то й могилка була б близько...

Еге-е! Ніде правди діти... Та вже нічого не поможе. Витратились, треба забувати, починати все наново.

— А де ж ваші Василько, Ганнуся? Щось не бачу я їх,— оглядаюся по хаті, зазираю в другу кімнату, може, хто звідти вийде. До речі, зауважую, що кімнатка Ганнусина нічого не втратила, така сама: вся в килимах, із дорогими меблями, з телевізором. Затишний куточок для принцеси, а не... Але не встигла я подумати й знайти відповідне слово, як почула:

— О, а ви й Не знаєте? У Каліфорнії Васько нам штуку встругнув! Прийшов він раз додому такий якийсь ніяковий, крутиться, розгублений, мнявся-мнявся, нарешті випалив: "Мамо, я мушу женитися. Через два тижні будете мати внучатко".

— Що-о-о!

Отакий шкраб! Він же ще й школи не скінчив! І мати з батьком дозволили утнути таку дурницю?

— А що ж було вдіяти? Тепер маємо невістку,— безпомічно розвела руками Вергунівська,— італійку. Вона відразу покинула школу, а Василько вчиться й працює.

Видно було, що не дуже вона хотіла на цю тему розводити балачки, видно, як болить воно їй. Я й змінила тему.

— А де ж Ганнуся?

— Ен наша? Та ось-ось надійде,— глянула Вергунівська на годинника.— Час уже з школи їй...

Перед моїми очима встала одна дівчинка, яку я звикла була бачити на фармі: матросочка, синій костюмчик із великим білим коміром, обшитим синіми стьожками, дві грубенькі русі коси, велетенські блакитні банти... Але цей образ закрила друга дівчинка, що якимсь дивом теж була Ганнуся. На мою думку — поторока. Бачу її моїм внутрішнім оком, як оце зараз. Де в нас було дозволено, щоб учениця приходила до школи в папільйотках? Тут вона накрутила на отакі великі дротяні рурки своє волосся і так і йде по вулиці, так і сидить із ними в клясі. Під очима підмальовано, брови збриті, а над ними полізли десь угору написані олівцем, уста густо нафарбовані, нігті як червоні пазурі... І це має бути та сама Ганнуся? У штанях, одна холоша вище підкачана за другу, у якійсь дурацькій куртці із ідіотським написом через усю спину — ось яке чупирадло зробилося з нашої Ганночки. Тя-я-агне поперед себе в оберемку книжки, а до того ще й папіроску закурить.

І як мати не соромиться йти поруч такої дочки? Але не раз сама я чула, що не мама дочки, а дочка матері, особливо ж бабки, соромилась. "Ти тільки мовчи... ти тільки нічого не говори на вулиці, бо мені встид, що ти по-англійському не вмієш. Ти говориш тільки по-українському, з тобою по вулиці сором іти... Ти тільки мовчи, щоб ніхто не чув, як ти говориш..." Ну, і це до бабці так! Чуєте? До бабці, що анітелень не второпає по-тутешньому!

— Нащо ви так одягаєте свою дівчину? — не раз питала я Вергунівську, а вона ще й виправдується!

— Як же, всі так! Щоб наша дитина виділялася? Нам буде встид...

Але ця Ганнуся, чи пак Ен, що ввійшла до хати, була зовсім інша, незнайома особа. Тінь з того світу, чи сестра Мари, чи справжній мрець! Зелено-сіро-синя. Уста сірі, синька й зеленка під та навколо очей. У чорному трико, що обтягувало її округлі форми, мало не лопало. Вже не було халамиди на плечах, а був найтісніший светр, що тріщав, здається, по всіх швах, намагаючись втримати всі частини Ен докупи. А все це вінчала копиця сіна на голові, прикрита чорною газовою хустинкою.

— Гай! — ніби нявкнула Ен і, не зупиняючись, пішла до своєї кімнати. Наче мене й не було в хаті, наче я її не присипляла ще маленькою на своїх руках... Еге, було колись у діпі таборі!..

Вражіння було таке, що хоч і затягнена в трико, а гола пройшла повз нас дівчина. Взагалі, скажу я вам, хоч я й десять років в Америці, а не можу зрозуміти, чому це так: жінки тут одягаються напівголо, а чоловіки засупонені від вух до п'ят. Подивіться на ті жіночі "вечірні сукні" з викотами на грудях та з голими спинами, на ті літні штанята, яких не відмовляють собі шістдесятилітні матрони, не кажучи вже за таких паршуків, як Ен. А чоловіки? Наглухо замуровані, обтушковані сорочками, краватками, у довгих штанях, чорних шкарпетках, зашнурованих черевиках. Заходять у кафетерію двоє хлоців, з ними одна дівчинка: хлопці в формальних довгоштанних убраннях, дівчинка в коротесеньких шортах... Вони прийшли їсти морозиво, і дівчинці зовсім не соромно, що вона сидить за столом напівгола межи зодягненими хлопцями. Що за перевернена цнотливість і чому це жінкам така привілея — якнайбільше показувати свого тіла, хоч би й затягненого в облипле трико? А ось один мій знайомий вийшов на фасад свого дому у палісаді посидіти на сонці — в коротких штанцях. Зараз поліція оштрафувала — за порушення моральности...

— Глядіть,— кажу, дивлячись услід новій Ен-Ганнусі,— глядіть, щоб вона не привела вам якого мексиканця в сомбреро чи порторіка. Або ще й негра-зятя матимете...

— О, ми вже з неї не спускаємо ока! — призналась Вергунівська.— Маєш школу, а з школи — додому. І сиди, вчись! Нікуди ані ногою! Хочеш кіна — є в тебе у твоїй хаті телевізія. О, ми її строго тримаємо! О, я вже не дам їй, нізащо в світі, щоб якогось чужинця в хату привела.

Войовничість пані Вергунівської була їй рішучо до лиця. Стриманість з неї злетіла вже зовсім, вона почала розказувати.

— Занадився був до нас один хлопчина. І нічого, навіть наш, українець, тут у нас сусіди недалеко живуть. Сидить і сидить щодня, якось ніяк йому сказати, щоб забирався, сусід, і батьки ж статечні. А дитині треба вчитися... Ми в клопоті. Та, хвалити Бога, прийшов того хлопця батько, сам просить, щоб гнали його, мовляв, хлопець висиджує багато часу в нас і "репутація мого сина від цього страждає". Чули? Його репутація страждає, а наша то й ні!? Ви таке чули?

Вергунівська дійшла до вершка можливого для її темпераменту обурення. Але то тільки так мені здалося. Далі було ще що розказувати.

— Відтоді ми вже не мусіли випрошувати сусідового сина з такою вразливою репутацією... Але чекайте, що далі було. Змовилися наші діточки, і як мене з чоловіком не було вдома — під'їжджає "кавалер" таксівкою, і моя Ен сідає, як дочка магараджі, в авто, двері перед нею розчиняються, двері за нею зачиняються, наче й справді перед великою дамою, наче й справді це не сусідський хлопчина з другої вулиці, а он який джентльмен. А тут якраз я нагодилася. Підбігла, та як рвану дверцята, та як потягну за коси мою дівчину! А ти, мала смаркуля, а ти питалася батька й матері, чи можна? Зараз мені марш до хати! А ти, цибатий драню, забирайся мені звідси, бо як потягну тебе ось цею парасолею... Накричала, нагукала, розвела їх — і відтоді спокій. Нема чого з кавалерами по кінах та балях шалатися, ще рано...

Вергунівська тут зробила велику павзу.

— Що ви на це все скажете?

Я тільки головою похитала. Бо й справді, що можна на це сказати?

* * *

Але, може, таки треба було мені своє слово сказати, може б, те, що скоїлося потім, не прийшло. Зайшла я попрощатися, коли збиралась ця

родина в четвертий чи п'ятий раз до Каліфорнії. Приходжу саме на той переполох, що Ен утікла. Утікла! І треба було десять днів, щоб знайти її, — сидить вона в готелі та не хоче батька-матері знати. Але за готель довелося таки татові й мамі платити, бо її жених і облесник був ще несповна літ і не закінчив школи. Та й от тепер мої Вергунівські на півдорозі — ні сюди, Микито, ні туди, Микито! Вже деякі речі поїхали до Каліфорнії, а вони звідси через весь оцей балаган не можуть виїхати, нема чим боргу сплатити, що наробила їх дорогоцінна дочка магараджі, їх принцеса Ен.

Але, незважаючи на цей весь рейвах і клопіт, у хаті було якось жвавіше, якийсь веселий рух. Чи не від цього малого персонажа, що котить по хаті авточко й при цьому страшенно радіє?

— А що це за жевжик у вас по хаті бігає? Де це він у вас узявся?

— А це...— ніяково зам'ялася моя Вергунівська.— Хіба я не казала вам, що наш Василько розійшовся із жінкою та й дитину забрав? Оце привіз до нас. Що йому лишалось робити? Жінка ж його нічого не вміла робити. І не хотіла! Він на роботі, а вона лежить і курить. Він приходить із роботи та мусить заходитися коло варення обіду, мусить прибрати, попрати і дитину доглянути! Отакі ті жінки-італійки! Отаке нещастя взяв наш бідний Василь на свою голову! Ну, вже ми цього жевжика самі виховаємо, не дамо ніякій італійці,— завзято приобіцяла Вергунівська.

"А бразилійці?" — подумала я, але вголос не сказала. Це приїхала з Бразилії одна наша родина, і невістку привезли вони — бразилійку. Все було нічого спочатку. Бразилійка й мови навчилася нашої, і паску по-нашому святила, словом, українізувалася, що й не впізнаєте. Живе в одній хаті з батьками, господарна, з чоловіком ніколи не перемовиться. Все було б наче добре, тільки дитину свою... Ой, Боже ж мій, дитині своїй не дозволяє ні слова по-українському сказати! Як тигриця, пантрує, щоб воно говорило лише португальською!